

Domácí násilí v praxi pomáhajících profesí

Manuál pro sociální pracovníky a psychology

Pomůcka pro včasnou detekci domácího násilí a kontakt s osobami ohroženými domácím násilím

Při své práci přicházíte do kontaktu s mnoha lidmi – téměř jistě se mezi nimi najdou osoby, které jsou **osobami ohroženými domácím násilím** (dále jen DN). Následující doporučení by vám mohla pomoci včas rozpoznat přítomnost domácího násilí v jejich životě a posílit vaše dovednosti při kontaktu s nimi.

Rozpoznávání osob ohrožených domácím násilím

Osoby ohrožené domácím násilím vám většinou samy od sebe sdělí málo informací o svém problému. Promluví však, jestliže jim budou kladeny jednoduché a přímé otázky nekonfliktním tónem a v důvěryhodném prostředí. **S osobami ohroženými DN hovořte bez přítomnosti jejich partnerů/partnerek.** Někdy je těžké rozpoznat ohroženou osobu, jestliže nevyhledá pomoc v akutní fázi po incidentu. Ohrožené osoby často trpí studem, pocity viny a strachu a mohou tedy uvádět jiné důvody pro příznaky svých posttraumatických projevů a reakcí. **Mají tendenci minimalizovat, skutečnost je zpravidla horší, než uvádějí.** Musíte se výslovně ptát po incidentech DN. Buďte trpěliví. **Mnoho ohrožených osob potřebuje pomalý postup** (drobné krůčky raději než radikální řešení), **ačkoliv jejich situace je zlá.**

Některé „psychologické“ signály DN

- manipulace s realitou (laxnost, odmítání pomoci);
- neschopnost ventilovat vztek;
- disociace;
- minimalizace násilí;
- naučená bezmoc, sebeobdobivující reakce;
- přílišná ochota vyhovět druhým; naučená pasivita.

Osoba ohrožená DN ztrácí výhled do budoucnosti. Proto se u ní projevují:

- snížené sebevědomí; zvýšená dráždivost; čerstvé zážitky spojené s rolí ohrožené osoby.

Zásady komunikace s osobou ohroženou domácím násilím

- empatie**, aktivní naslouchání, potvrzování emocí;
- upřímnost** (problém DN je vždy složitý; složitost a další útrapy nelze před osobou ohroženou DN zamlčovat);
- porozumění** (důležité: nikdy nepodmiňovat pomoc tím, že ohrožená osoba opustí násilnou osobu, osoba ohrožená DN musí vědět, že i po nešťastném pokusu o záchranu vztahu bude pomáhajícími pracovníky akceptována.);
- respekt** k individuální situaci osoby ohrožené, k jejím vlastním rozhodnutím a potřebám
- zjišťování míry ohrožení** těchto osob (rizikovitost násilné osoby);
- postupné přeladování** z minulosti na budoucnost – stimulování vnitřních sil osob ohrožených DN, pěstování sebevědomí a sebeúcty, obnovování životních iluzí;
- zpracování individuálního bezpečnostního plánu** – jak se bránit proti DN;
- podpora při hledání navazujících míst pomoci** (např. vysvětlit možné trestněprávní kroky, kroky pro řešení sociálních otázek atd.).

Doporučení pro vedení rozhovoru

Důležité otázky pro rozpoznání DN

- „*Jak se nyní cítíte?*“, „*Co vás přimělo k vyhledání pomoci?*“
- „*Někdy se stane, že se partner/ka chová zvláště, že může sáhnout i k násilí*“, „*Myslím, že je těžké mluvit o takové situaci, stalo se Vám něco podobného?*“
- „*Někdy se partner/ka vysmívá a ponižuje, někdy vyhrožuje nepřispíváním penězi, někdy se do ponižování zapojují i děti, mohlo se něco takového přihodit i Vám?*“, „*Jak se k vám partner/ka choval/a?*“, „*Co dělal/a? Co jste cítil/a?*“
- „*Kdy to začalo?*“, „*Jak to začalo?*“, „*Jak jste se choval/a při prvním napadení?*“
- „*Co jste tehdy cítil/a? Co vás dnes nejvíc trápí?*“, „*Je dobré se o takové starosti podělit, co říkáte?*“
- „*Jsou děti také ohroženy? Jak reagují na DN?*“
- „*Jak teď vidíte váš vztah? Co dál?*“, „*Jak vám můžeme pomoci? Co očekáváte od nás?*“
- „*Jaké máme společné možnosti řešit váš problém?*“

V průběhu rozhovoru ohroženou osobu **povzbuzujte**. Budujte vzájemnou důvěru, **naslouchejte a neodsuzujte**. Potvrďte její zkušenosti. **Pracujte s budoucností**. O změně situace mluďte jako o realitě, avšak navrhněte **drobné kroky, ne generální změnu**. Udržujte dialog a rozvíjejte ho, i když **je to někdy těžké, protože ohrožená osoba zcela rezignuje**.

Signály zvýšeného rizika (zjistěte při rozhovoru):

- násilná osoba je držitelem **střelné zbraně**;
- násilná osoba je konzumentem **alkoholu** nebo **drog**;
- násilná osoba vyhrožuje **zabitím**;
- násilná osoba **napadá i děti**;
- násilná osoba již **napadla i zakročující policisty**;
- násilná osoba má sklony ke **slídění či pronásledování osoby ohrožené DN**, v minulosti tak již činila, když před ním utekla např. k přítelkyni nebo rodičům.

Jsou-li přítomny dva nebo více uvedených znaků, je ohrožení této osoby na zdraví a životě velmi vážné! Je na místě obrátit se na policii a doporučit ubytování v azylovém domě. **Žijí-li v rodině postižené domácím násilím děti, vždy upozorněte orgán sociálně právní ochrany dětí!**

Jak vypracovat bezpečnostní plán

- Jednoduchými dotazy zjistit **styl, povahu a okolnosti útoku násilné osoby**.
- Dotázat se na **možnosti sehnání pomoci**.
- Podle okolností spolu s klientkou/klientem vytvořit **sled jednoduchých kroků**.
- Je třeba myslet mimo vyjeté koleje, **kreativně!**
- **Osoba ohrožená domácím násilím musí mít důvěru v bezpečnostní plán!**
- Někdy má **významný bezpečnostní účinek i zdánlivá maličkost**.

Směr poradcovy strategie při vypracování bezpečnostního plánu

- **Zjištění rizikovosti DN** a sestavení bezpečnostního plánu (ochrana osoby ohrožené DN, evidence incidentů, informování policie, lékaře...).
- **Psychologická stránka věci** (povzbuzení, startování aktivity, obnova životních iluzí).
- **Právní stránka věci** (např. trestní oznámení na policii). V případě, že klient nemá důvěru v PČR, lze jej podat na MSZ.
- **Sociálně-organizační stránka věci** (je třeba něco zorganizovat? je třeba řešit sociální otázky?...).

Nezapomeňte:

Zdůraznit osobě ohrožené DN, aby **evidovala a dokumentovala veškeré projevy DN**, kterých se násilná osoba dopustí: stačí např. vyhotovit písemnou zprávu s uvedením popisu incidentu, místa, času a data, nebo pořídít fotografie, zvukový záznam, vyhledat lékaře a uchovat lékařskou zprávu.

Jak odlišit DN od jiných typů rodinných problémů a krizí

1. Přímým dotazováním

Klíčové jsou otázky na fyzické, psychické, sexuální a ekonomické násilí: *co se děje, první DN, poslední DN, nejhorší DN, co se mění na agresi partnera/ky, jak se v případech DN chováte, co bezprostředně předchází útoku, jaké máte těsně po útoku potíže, bolesti, problémy, zranění, vyhledal/a jste ošetření, kam jste se obrátil/a o pomoc...*

2. Zhodnocením případu dle těchto kritérií (znaků domácího násilí)

- Přítomnost jakékoliv formy násilí.** Násilí není vyprovokované chováním osoby ohrožené! Klíčová je otázka: „*Co předcházelo incidentu?*“
- Cyklus násilí.** DN není jednorázový akt! Je to proces dlouhodobý a opakovaný. Zásadně mění povahu partnerského vztahu. Klíčové otázky jsou: „*Kdy to začalo, jak dlouho to trvá, co se děje nyní?*“
- Asymetrie vztahu.** Lze rozpoznat kdo je osoba ohrožená a kdo osoba násilná. Role jsou jasně vymezené.
- Eskalace.** Ve vývoji domácího násilí lze pozorovat eskalaci.

Důležité kritéria pro další kroky

- Odhad rizikovosti násilné osoby.
- Lze/nelze spolupracovat s celou (širší) rodinou.
- Otázka po tom, jakým způsobem přijímá/nepřijímá násilná osoba zodpovědnost za násilné jednání.

Závěr

Neposuzujte úspěch své intervence podle aktivity osoby ohrožené. Osoba ohrožená DN je velice často ohrožena na zdraví a životě, jestliže se pokusí opustit násilnou osobu, a tak může trvat poměrně dlouho, než se k tomuto kroku odhodlá. Pro pomáhající pracovníky je značně frustrující vidět, že osoba ohrožená zůstává v násilném vztahu. Avšak tím, že jste jí poskytli porozumění pro její situaci a nabídli dostupnou pomoc, učinili jste vše, co bylo možné.